

13. Reynolds D. *Britannia Overruled: British Policy and World Power in the Twentieth century*. L., Longman, 1991.
14. Winston S. Churchill, 'Conservative Mass Meeting: a speech at Llandudno, 9 October 1948', *Europe Unite: speeches 1947 & 1948*, London: Cassell, 1950, p. 416-418
15. Worcester R. *The British: reluctant Europeans*. URL: <https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:wew318raf> (дата обращения: 18.03.2017).
16. Алтухова С. А. Проблемы британской идентичности в современной российской историографии. Тамбов: Грамота, 2015. № 5 (55): в 2-х ч. Ч. I. С. 13–16. ISSN 1997-292X.
17. Гордон Браун объяснился в любви США. *Интернет-газета Дни.ру*. ООО «Ньюмедиа Старз», 2007, 13 ноября; <http://www.dni.ru/news/polit/2007/11/13/121752.html> (дата обращения 02.02.2011)
18. Грубінко А.В. Велика Британія в європейській політичній інтеграції: історичні витоки «особливої» позиції та сучасність (до 70-ї річниці промов У. Черчілля у Фултоні та Цюриху). *Зовнішні справи*. 2016. № 4. С. 36–39.
19. Девишев И. Б. Особенности политики Великобритании в отношении европейской интеграции: автореф. дис. канд. истор. наук. Москва, 2008. 271 с.
20. Капитонова Н. К. Эдвард Хит – премьер-министр «неудачник». *Новая и новейшая история*. 2015. № 4. Перегудов С. П. Тони Блэр. М., 1999.
21. Пик С. США – Велика Британія: «особливі відносини»: монографія. К.: Знання, 2006. 320 с.
22. Рубинський Ю. Т. Ліонель Жоспен. Прегудов С. П. Тоні Блер. Орлов Б. С. Гехард Шрьодер. Політичні портрети. К.: Основні цінності, 2004. 222 с.
23. Сагалова А. А. Дилемма Эрнеста Бевина: коллективная оборона и интеграция в европейской политике Великобритании после Второй мировой войны. *Клио*. 2013. № 1. С. 29–35.
24. Солодова Д. Brexit: Почему Британия хочет покинуть ЕС – Bird In Flight. URL: <https://birdinflight.com/ru/mir/20160617-brexit-2016.html>
25. Теміров Ю. Т., Прихненко М. І. Фактор «занепаду» в трансформації зовнішньої політики Великої Британії після закінчення Другої світової війни. *Гілея: наук. вісник*. 2012. № 4. С. 811.
26. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу / пер. з англ. М. Марченко. К.: К.І.С., 2001. С. 24.
27. Федоров К. К вопросу о внешнеполитическом курсе Великобритании в период премьерства Гордона Брауна. *Власть*. 2012.

УДК 340.134(477):338.439.6

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

С. М. Яцков, Ю. М. Павлюченко

Анотація. У статті досліджено національне законодавство, яке передбачає механізм впливу держави щодо забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції. Звернено увагу на потребу переглянути національні стандарти відповідно до міжнародних та європейських стандартів. Запропоновано напрями вдосконалення законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу у сфері використання ГМО.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, безпечність та якість продукції, державне регулювання, державний контроль, відповідальність.

Безпечність та якість сільськогосподарської продукції є основою забезпечення відповідними продуктами харчування населення, а також здійснення безпосереднього впливу на економічні показники виготовленої сільськогосподарської продукції, яка при дотриманні вимог має вищу конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринку. Важливу роль у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції відіграє держава. Разом з тим, аналіз практики дозволяє зробити висновок про наявність певних проблем при здійсненні державного регулювання у цій сфері, що полягають в недосконалому правовому забезпеченні отримання екологічно-безпечної продукції та продукції з використанням генетично модифікованих організмів, наявність проблем застосування юридичної відповідальності щодо безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Законодавчою основою державного регулювання безпечності та якості сільськогосподарської продукції виступають положення законів України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23 грудня 1997 року № 771/97-ВР (далі – Закон), «Про державний контроль за дотриманням законодавства про

харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18 травня 2017 року № 2042-VIII, «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31 травня 2007 року № 1103-V та інші, але навіть при наявності відповідних законодавчих актів прослідковується недостатня конкретизація ролі держави у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Проблематикою державного регулювання безпечності та якості сільськогосподарської продукції переймається багато науковців, зокрема, їй присвячена стаття С. І. Бугери «Державне регулювання якості сільськогосподарської продукції: організаційно-правовий аспект», в якій автор розробив практичні рекомендації щодо вдосконалення організаційно-правового забезпечення ефективного державного регулювання якістю сільськогосподарської продукції. Серед інших такі дослідники як: В. Н. Петрина, В. Л. Наумов, В. С. Кайдашов, В. Ф. Опришко. Разом із тим правові питання безпечності та якості сільськогосподарської продукції не втрачають своєї актуальності у сучасних умовах господарювання та потребують подальшого дослідження, так як поступові кроки України до євроінтеграції істотно вплинули на державне регулювання у цій сфері і існує нагальна потреба переосмислення ролі держави у цій сфері в ринкових умовах.

Метою дослідження виступає конкретизація ролі держави у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Україна поступово інтегрується в європейські і світові економічні структури, тому важливим є дотримання міжнародних вимог до безпечності та якості сільськогосподарської продукції та відповідного їй забезпечення ефективного правового регулювання. В Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року від 3 лютого 2010 року № 121-р передбачається підвищення якості сільськогосподарської продукції відповідно до вимог СОТ і ЄС.

Сільськогосподарська продукція законодавчо визначена об'єктом державного регулювання згідно із п. 15 ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» від 24 червня 2004 року № 1877-IV. Сільськогосподарська продукція (сільськогосподарські товари) – це товари, зазначені у групах 1-24 УКТ ЗЕД згідно із Законом України «Про Митний тариф України» від 19 вересня 2013 року № 584-VII, якщо при цьому такі товари (продукція) вирощуються, відгодовуються, виловлюються, збираються, виготовляються, виробляються, переробляються безпосередньо виробником цих товарів (продукції), а також продукти обробки та переробки цих товарів (продукції), якщо вони були придбані або вироблені на власних або орендованих потужностях (площах) [1].

Визначення поняття безпечності сільськогосподарської продукції закріплено у Законі, відповідно до п. 7 ст. 1 якого безпечний харчовий продукт – це харчовий продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання. Цей же Закон оперує поняттям окремих показників якості харчових продуктів як показників та/або властивостей харчового продукту, що застосовуються для виконання одного або кількох завдань, визначених п. 54 ст. 1 Закону.

Державне регулювання залишається вагомим інструментом, який забезпечує безпечність та якість сільськогосподарської продукції, яка в кінцевому результаті передбачає безпечні та якісні готові продукти харчування для населення та стає сировиною базою для харчової промисловості, що передбачає правову регламентацію даної сфери.

Загалом, державне регулювання має на меті досягнення сільським господарством максимальної ефективності для задоволення попиту населення на продукти харчування, сировину рослинного і тваринного походження. Його завданням є координація і розвиток міжгалузевих та внутрішньогалузевих зв'язків [2, с. 149].

Виходячи з цього, мету державного регулювання у сфері забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції можна визначити як створення умов для максимального дотримання вимог безпечності та окремих показників якості сільськогосподарської продукції для досягнення сільським господарством максимальної ефективності для задоволення попиту населення на продукти харчування, сировину рослинного і тваринного походження.

Державне регулювання будь-якої сфери економіки здійснюється через низку засобів, закріплених законодавчо. Відповідно до ч. 2 ст. 12 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року № 436-IV основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є:

- 1) державне замовлення;
- 2) ліцензування, патентування і квотування;
- 3) технічне регулювання;
- 4) застосування нормативів та лімітів;
- 5) регулювання цін і тарифів;
- 6) надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- 7) надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [3].

У межах цих засобів ч. 2 ст. 4 Закону закріплено, що держава здійснює регулювання безпечності та окремих показників якості харчових продуктів шляхом:

- 1) встановлення санітарних заходів;
- 2) встановлення вимог до окремих показників якості харчових продуктів;
- 3) державної реєстрації об'єктів санітарних заходів;
- 4) видачі, припинення, анулювання та поновлення експлуатаційного дозволу;
- 5) інформування та підвищення обізнаності операторів ринку і споживачів щодо безпечності та окремих показників якості харчових продуктів;
- 6) встановлення вимог щодо стану здоров'я персоналу потужностей;
- 7) участі у роботі відповідних міжнародних організацій;
- 8) здійснення державного контролю;
- 9) притягнення операторів ринку, їх посадових осіб до відповідальності у разі порушення законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів [4].

Перераховані вище елементи здійснення державного регулювання забезпечують спроможність країни до ефективного контролю усіх етапів виробництва безпечної та якісної продукції, яка буде відповідати державним та міжнародним стандартам. Проте при реалізації цих заходів виникають певні проблеми, що унеможливають відповідне здійснення, що зумовлює потребу вдосконалення державного регулювання.

Заслугує на увагу думка С. І. Бугери, який зазначає, що при створенні системи правового забезпечення якості сільськогосподарської продукції потрібно врахувати всі технологічні стадії виробництва та обігу, створити правові умови для розвитку функцій громадського впливу на проблеми якості сільськогосподарської продукції, вдосконалити правове регулювання захисту прав споживачів сільськогосподарської продукції, стимулювати виробництво сільськогосподарської продукції встановленої якості від прямого державного фінансування до вдосконалення системи дотацій та кредитування [5, с. 2].

Вважається, що важливе значення для реалізації ролі держави у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції відіграє стандартизація, яка є ефективним засобом управління забезпеченням якості продукції (товарів, робіт, послуг). Передусім стандарти передбачають визначений набір конкретних показників якості продукції, які можуть задовольнити конкретні потреби споживача та забезпечити його безпеку.

Наразі Закон оперує поняттями санітарного та фітосанітарного заходу, стандарту, технічного регламенту, технічних умов, визначення яких закріплено у ст. 1 Закону. На практиці відбувається поступовий перехід від стандартів, перейнятих від СРСР (ГОСТ), на основі яких було створено національні стандарти (ДСТУ), до впровадження документів, гармонізованих до стандартів ЄС та міжнародних стандартів (ISO), введення системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР).

Внаслідок цього має місце складна ситуація, яка поки що не дає повного забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції, зокрема, тому що допоки не відбулося повної заміни старих ГОСТ на нові ДСТУ, повільно здійснюється гармонізація національних вимог до безпечності сільськогосподарської продукції, з європейськими та міжнародними вимогами, та їх впровадження у практику.

Забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції не можливе без здійснення відповідного державного контролю, який прослідковується на усіх етапах руху

сільськогосподарської продукції. Відповідно до п. 9 ст. 1 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» державний контроль – це діяльність компетентного органу, його територіальних органів, державних інспекторів, державних ветеринарних інспекторів, помічників державного ветеринарного інспектора та уповноважених осіб, що здійснюється з метою перевірки відповідності діяльності операторів ринку вимогам законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я та благополуччя тварин, а також усунення наслідків невідповідності та притягнення до відповідальності за порушення відповідних вимог [6].

Загалом, державний контроль за змістом та характером спрямований забезпечити повну та необхідну обізнаність уповноважених органів щодо функціонування кожної із галузей сільського господарства з метою перевірки цієї діяльності на відповідність законодавству України.

Державний контроль, як засіб державного регулювання є одним із головних чинників визначення ролі держави у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції шляхом реалізації заходів державного контролю. Згідно із ч. 1 ст. 19 названого Закону заходи державного контролю здійснюються у формі аудиту, інспектування, передзабійного та післязабійного огляду, відбору зразків, лабораторного дослідження (випробування), документальної перевірки, перевірки відповідності, фізичної перевірки. У межах заходів державного контролю здійснюється державний моніторинг.

Один із засобів державного регулювання, який дозволяє оцінити роль держави у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції, є відповідальність для операторів ринку, яку істотно підвищено з прийняттям Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (розділ IX). Аналіз цього розділу Закону дає підстави вважати, що встановлені санкції будуть ефективними та переконливими, виконувати попереджувальну функцію юридичної відповідальності для операторів ринку сільськогосподарської продукції.

Крім того роль держави простежується у регулюванні безпечності та якості при виробництві сільськогосподарської продукції в особливих умовах. Зокрема, на цей час врегульовано відносини з отримання сільськогосподарської продукції з використанням генетично модифікованих організмів з урахуванням того, що вони можуть справляти негативний вплив на безпечність та якість сільськогосподарської продукції. Держава відповідно до ст. 3 Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31 травня 2007 р. № 1103-V закріпила основні принципи державної політики в галузі генетично-інженерної діяльності та поводження з ГМО:

- 1) пріоритетність збереження здоров'я людини і охорони навколишнього природного середовища у порівнянні з отриманням економічних переваг від застосування ГМО;
- 2) забезпечення заходів щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях;
- 3) контроль за ввезенням на митну територію України ГМО та продукції, отриманої з їх використанням, їх реєстрацією та обігом;
- 4) загальнодоступність інформації про потенційні ризики від застосування ГМО, які передбачається використовувати у відкритій системі, та заходи щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки;
- 5) державна підтримка генетично-інженерних досліджень та наукових і практичних розробок у галузі біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях [7].

Разом з тим, ці принципи тільки зазначили позицію держави щодо ГМО, в самому законі не встановлено прямих указівок щодо безпечності та якості сільськогосподарської продукції, що містить ГМО. Тому підсиленню ролі держави у цій сфері сприятиме подальше вдосконалення та адаптація законодавства України до вимог законодавства ЄС у сфері використання ГМО під час виробництва сільськогосподарської продукції.

Держава не може ефективно виконувати свою роль у сфері забезпечення безпеки та якості без системи уповноважених органів, між якими має існувати взаємозв'язок та баланс повноважень. Згідно із ст. 5 Закону до системи органів виконавчої влади у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів належать:

- Кабінет Міністрів України;
- центральний орган виконавчої влади, що формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я (Міністерство охорони здоров'я України);
- центральний орган виконавчої влади, що формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів (Міністерство аграрної політики та продовольства України);
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів (компетентний орган) (Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів).

Отже, підсумовуючи, можна конкретизувати роль держави у забезпеченні безпеки та якості сільськогосподарської продукції, яка полягає у закріпленні основних понять і визначень, встановленні показників безпеки та якості сільськогосподарської продукції, регулюванні цієї сфери через визначені законом засоби державного регулювання. Передумовами ефективного виконання якої можна назвати мету державного регулювання у цій сфері, чіткий перелік засобів державного регулювання, у тому числі, державний контроль і відповідальність, та систему державних органів з узгодженими повноваженнями. Для ефективного виконання та посилення ролі держави у цій сфері можна пропонувати переглянути національні стандарти у руслі гармонізації з міжнародними та європейськими стандартами, конкретизувати вимоги використання ГМО при виробництві сільськогосподарської продукції.

Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на аналіз повноважень органів виконавчої влади у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів.

Аннотація. В статті досліджено національне законодавство, яке передбачає механізм впливу держави на сферу забезпечення безпеки та якості сільськогосподарської продукції. Звернуто увагу на необхідність перегляду національних стандартів у відповідності з міжнародними та європейськими стандартами. Предложено напрямлення удосконалення законодавства України к потребам законодавства Європейського Союзу в сфері використання ГМО.

Ключевые слова: сільськогосподарська продукція, безпека та якість продукції, державне регулювання, державний контроль, відповідальність.

Abstract. The article examines the national legislation, which provides for a mechanism of state influence on ensuring the safety and quality of agricultural products. The attention was paid to the need to review national standards in accordance with international and European standards. The directions of improvement of the legislation of Ukraine to the requirements of European Union legislation in the sphere of GMO use are proposed.

Key words: agricultural products, safety and quality of products, state regulation, state control, responsibility.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 року № 1877-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення 07.04.2019).
2. Аграрне право України: Підручник / за ред. О. О. Погрібного. Київ : Істина, 2007. 448 с.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 07.04.2019).
4. Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 року № 771/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 07.04.2019).
5. Бугера С. І. Державне регулювання якості сільськогосподарської продукції: організаційно-правовий аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 8–9. С. 65–72.
6. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18 травня 2017 року № 2042-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19> (дата звернення 07.04.2019).
7. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 року № 1103-V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16> (дата звернення 07.04.2019).